

XUGeX

**VII Xornada Universitaria Galega
en Xénero**

DESIGUALDADES DE XÉNERO EN TEMPOS DE COVID

**10 e 11 xuño
de 2021**

Edición a cargo de
Eva Aguayo Lorenzo, Ana Neira Pena e Águeda Gómez Suárez

2021
Universidade de Santiago de Compostela
Universidade da Coruña
Universidade de Vigo

Esta obra atópase baixo unha licenza internacional Creative Commons BY-NC-ND 4.0. Calquera forma de reprodución, distribución, comunicación pública ou transformación desta obra non incluída na licenza Creative Commons BY-NC-ND 4.0 só pode ser realizada coa autorización expresa dos titulares, salvo excepción prevista pola lei. Pode acceder Vde. ao texto completo da licenza nesta ligazón: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.gl>

© Universidade de Santiago de Compostela, 2021

© Universidade da Coruña, 2021

© Universidade de Vigo, 2021

Promove

Oficina de Igualdade de Xénero da Universidade de Santiago de Compostela

Oficina para a Igualdade de Xénero da Universidade da Coruña

Unidade de Igualdade da Universidade de Vigo

Edición técnica

Edicións USC

usc.gal/publicacions

Universidade de Santiago de Compostela

Deseño e maquetación

Mabel Aquayo, CB

UNHA EXPERIENCIA DE INCLUSIÓN DA PERSPECTIVA DE XÉNERO NA DOCENCIA DE MESTRADO

Sánchez Carreira, María del Carmen

Departamento de Economía Aplicada, Grupo de Investigación ICEDE, CRETUS

Universidade de Santiago de Compostela

carmela.sanchez@usc.es

Blanco Varela, Bruno

Departamento de Economía Aplicada

Universidade de Santiago de Compostela

b.blanco.varela@usc.es

RESUMO

O presente traballo describe a experiencia de inclusión da perspectiva de xénero na docencia da materia Estrutura Social e Estado do Benestar, impartida nun mestrado da Universidade de Santiago de Compostela. A inclusión da perspectiva de xénero unida á utilización de metodoloxías activas constitúe unha experiencia de innovación docente. Realízase unha introdución dende a óptica do xénero a través do desenvolvemento de contidos específicos e tamén de xeito transversal, a través do fomento da actitude crítica e de debates e de metodoloxías de aprendizaxe activas. Os resultados da experiencia foron positivos tanto para o alumnado como para o profesorado e póñense de relevo certas problemáticas como a visibilización das mulleres en termos dos recursos bibliográficos.

PALABRAS CHAVE: competencia transversal, visibilización, perspectiva de xénero, currículo, metodoloxías activas

INTRODUCCIÓN

Este traballo presenta unha experiencia que considera a perspectiva de xénero nunha materia universitaria de mestrado no eido da economía. A experiencia aplicouse na materia Estrutura Social e Estado

do Benestar do Mestrado Universitario en Desenvolvemento Económico e Innovación da Universidade de Santiago de Compostela.

Introducir a perspectiva de xénero nesta materia é unha experiencia de innovación docente, pois o seu deseño curricular non ten como obxectivo a temática de xénero nin inclúe especificamente eses contidos. Considerar a perspectiva de xénero na docencia universitaria de materias que non inclúen explicitamente esa temática no currículo pode explicarse por tres razóns (Méndez, 2014a): 1) é un imperativo legal, derivado dos distintos preceptos referidos a promover a igualdade, ao que se une o papel de diversas institucións internacionais; 2) trátase dunha cuestión de sensibilización social, sendo a docencia unha canle para formar ao alumnado en valores e con actitude crítica, concienciar e reflexionar sobre os problemas socioeconómicos; 3) contribúe a ampliar o coñecemento, formando dun xeito máis completo e real.

A ensinanza enténdese como instrución integral que fornece coñecementos, competencias e valores. Inclúense contidos específicos de xénero e actuacións transversais con metodoloxías activas. Entre os valores, destaca promover a igualdade e, en concreto, a igualdade de xénero. O xénero debe considerarse como construción sociocultural e non como condición natural.

Este traballo estrutúrase en catro apartados, ademais desta introdución. O apartado dous contextualiza a materia; o apartado tres describe a experiencia de inclusión de perspectiva de xénero; e o apartado catro valora a experiencia. Finalmente, preséntanse as conclusións.

CONTEXTUALIZACIÓN DA MATERIA NA QUE SE APLICA A EXPERIENCIA

Este apartado contextualiza a materia na que se aplica a experiencia, centrándose nos seus contidos e nas metodoloxías activas utilizadas nos procesos de ensinanza-aprendizaxe.

A materia Estrutura Social e Estado de Benestar do Máster Universitario en Desenvolvemento Económico e Innovación é optativa na especialidade de Desenvolvemento Rexional e Local. Consta de 3 ECTS e impártese no primeiro cuadrimestre. A titulación impártese dende o curso 2009-2010 e pretende formar na análise dos procesos de innovación e desenvolvemento económico, así como das institucións e políticas encamiñadas a impulsar eses procesos.

A programación da materia componse de catro temas. O primeiro aborda a estratificación social, tratando a perspectiva conceptual, os distintos modelos e a mobilidade social. O segundo trata a desigual-

dade na súa complexidade e múltiples dimensións. O terceiro céntrase no Estado do Benestar, dende a orixe ata os retos futuros. O último tema estuda as políticas de benestar social, considerando o papel do sector público como redistribuídor e as políticas sociais.

A metodoloxía combina clases expositivas e interactivas. No desenvolvemento das clases empréganse metodoloxías activas, combinando as explicacións coa participación e os debates. A principal metodoloxía activa utilizada na materia é a clase inversa, na que o alumnado prepara previamente algúns temas en base ao material que facilita o profesorado para actuar como relator. Posteriormente, débátese sobre ese tema, explicando os contidos en base ás ideas comentadas e coas achegas do diálogo entre alumnado e profesorado. Nos debates foméntase a argumentación, as capacidades comunicativas, o diálogo e aprender a reflexionar en grupo. Tamén se utiliza o método de caso, aplicando coñecementos a casos reais, acadando maior implicación e motivación e desenvolvendo outras competencias. Debido á variedade de tarefas e metodoloxías propostas, aplícase transversalmente a aprendizaxe por descubrimiento e técnicas que fomentan a participación e implicación do alumnado. As metodoloxías activas aplicadas pretenden converter ao alumnado en protagonista do proceso de aprendizaxe. Esta experiencia céntrase na argumentación e ensinar a outros, un dos principios da clase inversa.

DESCRIPCIÓN DA EXPERIENCIA DE PERSPECTIVA DE XÉNERO

As temáticas abordadas na materia permiten considerar de xeito natural a perspectiva de xénero, incluíndo contidos específicos ao respecto. Asemade, desenvólvense actuacións transversais.

Fronte ao modelo tradicional de transmisión do coñecemento androcéntrico, a materia adopta un enfoque integral de xénero. Unha consideración ampla do desenvolvemento, non limitada ao ámbito económico, implica centrarse nas persoas, tratando de mellorar a súa calidade de vida, en termos de benestar e igualdade. Esta óptica non debe limitarse a considerar o papel das mulleres no desenvolvemento, senón a adoptar o enfoque de xénero, que defende un desenvolvemento humano, sostible e equitativo (De la Cruz, 1998). Mentres o primeiro enfoque integra ás mulleres de xeito funcional a unha estratexia de desenvolvemento dada, illadamente e propoñendo solucións parciais (De la Cruz, 1998; Nussbaum, 2002); o segundo asume relacións desiguais e de subordinación (económicas, de poder) entre homes e mulleres.

Ao abordar a perspectiva de xénero na docencia deben considerarse os tres tipos de currículo existentes. O currículo formal é o que conforma a programación docente, sendo o marco de referencia nos procesos de ensinanza-aprendizaxe. O currículo oculto reflicte o que ocorre realmente na aula. O

currículo omitido ou obviado refírese a un conxunto de situacións que se presentan habitualmente relacionadas con temas non tratados, polo que non se resposta a determinadas cuestións e ignóranse coñecementos, intereses ou experiencias (Méndez, 2014b).

- A forma máis directa de contemplar o xénero na materia é incluír contidos específicos na programación. A continuación, agrúpanse por tema os principais contidos de xénero abordados:
- No tema 1 deséñase unha actividade sobre a desigualdade de oportunidades, que usa o método de caso para explicar os conceptos sobre a estrutura social. Baseándose nun texto de Kerbo (2003), que describe a biografía de dúas persoas (Michael, que vive nun barrio conflictivo e dunha familia con problemas; e David da rica familia Rockefeller), plantéxanse preguntas que permiten reflexionar e comprender conceptos abstractos. Entre as preguntas dirixidas a valorar as oportunidades das persoas e en que medida se corresponden cos méritos propios (logro) ou con elementos do entorno (adscripción), plantéxase que cambiaría se fosen mulleres. Iso permite abordar a igualdade de oportunidades para as mulleres e debater sobre o currículo vitae oculto.
- No tema dous abórdanse as desigualdades e o seu carácter multidimensional. Analízanse distintos indicadores, prestando atención á análise das desigualdades de xénero, centrándose na situación actual e a evolución, así como as causas e consecuencias das disparidades existentes e nas recomendacións e políticas propostas para avanzar cara á igualdade. Os principais contidos de xénero relacionados con este tema son os seguintes:
- Indicadores que permiten reflexionar sobre o papel das mulleres en diferentes contextos sociais, como escolarización e resultados en distintos niveis, participación laboral, emprego sectorial, taxa de paro, horas de traballo doméstico, participación nas olimpíadas, ou presenza en parlamentos ou consellos de administración de empresas. Considerar o sexo como unha variable só é un primeiro paso, que permite coñecer mellor a realidade se se dispón de datos. Porén, a análise desagregada por sexos é insuficiente, debendo considerar o xénero como unha categoría da análise (De la Cruz, 1998; Instituto de la Mujer, 2009; Aguayo et al., 2016).
- O Informe de Desenvolvemento Humano, elaborado polo Programa de Nacións Unidas para o Desenvolvemento, inclúe o Índice de Desigualdade de Xénero, que reflicte a perda en desenvolvemento humano debida á desigualdade entre os logros de mulleres e homes nas dimensións de saúde reprodutiva, empoderamento e mercado laboral. Dende 2014, o informe inclúe o Índice de Desenvolvemento de Xénero, que indica a ratio entre o valor das mulleres sobre o dos homes

mostrando as disparidades nos logros do desenvolvemento humano. O Foro Económico Mundial elabora o Informe Global sobre Brecha de Xénero (*Global Gender Gap Report*), que calcula un índice baseado en 14 indicadores.

- A análise da Enquisa de Estrutura Salarial elaborada polo Instituto Nacional de Estatística permite identificar a brecha de xénero nos salarios a nivel xeral, nas distintas categorías profesionais, actividades económicas, ocupacións, tipo de xornada, duración do contrato ou nivel de estudos. Coméntanse as leis aprobadas en varios países europeos para que as mulleres cobren o mesmo que os seus compañeiros polo mesmo traballo.
- Outros aspectos socioeconómicos e culturais analizados dende o xénero son a inmigración e a exclusión social. Analízase o perfil da inmigración, considerando o sexo e o distinto patrón segundo nacionalidade. Así, móstrase o predominio das mulleres nas actividades de servizos domésticos e de coidados. Cómpre salientar que o emprego das persoas inmigrantes (maioritariamente mulleres) nestas tarefas permite unha maior incorporación laboral das mulleres españolas (Moreno e Bruquetas, 2011; Grande et al., 2016). Con respecto á exclusión social, analízanse os seus perfís e causas, considerando a dimensión de xénero, individual ou conxuntamente, con outros elementos que aumentan o risco de pobreza ou exclusión social, como ser un fogar monoparental con fillos.
- O tema tres céntrase no Estado do Benestar. As clasificacións tenden a ser estáticas, considerando un modelo baseado na sociedade industrial co predominio do home traballador. Recentemente cobra atención o papel da muller na sociedade posindustrial e no benestar, así como a relevancia da familia no modelo mediterráneo (Esping-Andersen, 2000; Del Pino e Rubio, 2016). Entre os tres grandes retos do Estado de Benestar, Esping-Andersen e Palier (2009) destacan a maior e efectiva incorporación social das mulleres, a igualdade de oportunidades na nenez e para as persoas maiores. Os servizos sociais contribúen á conciliación familiar e supoñen oportunidades de emprego. Nese sentido, destaca a relación positiva entre as taxas de actividade e ocupación femininas e a taxa de natalidade (Marín, 2002; Sánchez e Sánchez, 2006); o que parece paradoxal se non se considera o desenvolvemento dos servizos sociais.
- O último tema estuda as políticas públicas de benestar e desenvolvemento social. Os principais contidos relativos á perspectiva de xénero son os seguintes:
 - Con respecto ao mercado de traballo, analízase a situación das mulleres, a súa maior vulnerabilidade ou a menor presenza nos contratos a tempo completo ou indefinidos; e débátese sobre as

causas dese patrón. Tamén se discuten os efectos da traxectoria laboral na xubilación. Así, as reformas que aumentan o período de cotización esixido para cobrar unha pensión poden ter distintos efectos de xénero, discriminatorios para as mulleres, como mostran Peinado e Serrano (2012), malia que se contemplan correccións por maternidade. Finalmente, abórdanse os posibles efectos positivos da ampliación do Estado de Benestar.

- En relación aos cuidados e o uso do tempo, o traballo de Rodríguez et al. (2014) destacan as diferenzas de xénero. Montero et al. (2017) sinalan a relevancia do reparto equitativo desas tarefas para que a incorporación laboral das mulleres sexa en igualdade de condicións cos homes. Tamén destacan a tendencia feminina a infravalorar o tempo dedicado a esas actividades e a sobreestimación masculina.

Para reforzar a perspectiva de xénero, a experiencia tamén considera elementos transversais. O profesorado pretende visibilizar o papel da muller e as súas contribucións nas temáticas relacionadas cos contidos da materia. Para iso, realízase unha selección de bibliografía, materiais e recursos de interese que mostren a presenza da muller e/ou que fosen elaborados por mulleres. Tamén cómpre destacar a crecente atención ás temáticas de xénero relacionadas cos contidos da materia por científicos homes. A título ilustrativo, autores como Gosta Esping-Andersen, Bruno Palier e Luis Moreno destacan o papel da muller no Estado do Benestar. Asemade, cítase a bibliografía indicando o nome completo para visibilizar as contribucións realizadas por mulleres. Como exemplos, destacan Esther Duflo, no ámbito da pobreza e a desigualdade global; Yayo Herrero en ecofeminismo; Cristina Carrasco, na análise do traballo doméstico e feminino; Lourdes Benería, na temática do traballo feminino, xénero e desenvolvemento; Lina Gálvez, na análise da asignación de tempos e traballos segundo xénero e os efectos da crise dende a perspectiva de xénero; Cecilia Castaño, no estudo da conciliación ou a relación entre TIC, sociedade da información e mulleres; Ángeles Durán, socióloga pioneira nos estudos da situación socioeconómica das mulleres, destacando o traballo non remunerado; ou Linda Scott, que destaca os beneficios económicos de contar coas mulleres.

O profesorado utiliza unha linguaxe oral e escrita inclusiva e promove o seu uso polo alumnado. Tamén se procura que os exemplos e ilustracións sexan equilibrados, evitando estereotipos e micromachismos. Deséñanse actividades de distinto tipo (comentario de textos, busca e interpretación de datos, traballos escritos e orais) para evitar os nesgos de xénero. Asemade, iso permite que o alumnado poida desenvolver diversas competencias.

VALORACIÓN DA EXPERIENCIA

Para valorar os resultados desta experiencia de inclusión da perspectiva de xénero na docencia de mestrado, considéranse tanto a perspectiva do alumnado como do profesorado.

A valoración do alumnado baséase nunha enquisa sobre a docencia da materia, centrada na perspectiva de xénero, así como nas metodoloxías activas e os seus efectos na aprendizaxe. A enquisa dirixiuse ao alumnado matriculado na materia nos cursos académicos 2015-2016, 2016-2017 e 2017-2018 (un total de 16 estudantes), acadando 10 respostas, o que supón unha taxa de resposta do 62,5%. A composición por sexo do alumnado mostra un claro predominio dos alumnos (81,25 %). O perfil do alumnado é diverso con respecto ás titulacións de acceso ao mestrado. Ademais do predominio das persoas tituladas en economía e empresas, hai alumnado procedente doutras áreas das ciencias sociais e doutras áreas de coñecemento (como enxeñeiros). Isto resulta enriquecedor polas diferentes perspectivas para analizar unha problemática socioeconómica e as políticas. Tamén é diverso o seu perfil xeográfico, con 5 estudantes estranxeiros, procedentes de Arxentina, Brasil, Ecuador e México (2).

Analizando os resultados da enquisa, todo o alumnado considera que a materia aborda a perspectiva de xénero. En relación coas dimensións nas que se actuou nesa clave, tenden a identificar entre dúas e catro. A dimensión máis relevante é a dos contidos (sinalada 7 veces), seguida da utilización dunha linguaxe inclusiva oral (6 veces) e escrita (4 veces). A dimensión que menos se percibe é a selección de material elaborado por mulleres (que ninguén indica), o deseño de actividades diversas (que sinala unha persoa) e as dinámicas da aula (2 veces).

Na valoración da inclusión da perspectiva de xénero na materia os estudantes sinalan entre tres e oito opcións. A resposta máis frecuente é que a perspectiva de xénero se integra dun xeito natural na materia (destácase 6 veces). Séguelle en importancia a resposta relativa a que resultou unha temática de interese (5). As respostas de que resultou enriquecedor para a súa formación e mellorou a súa formación como persoa indícanse en 6 ocasións cada unha delas.

En relación á inclusión da perspectiva de xénero na docencia de mestrado, a maior parte do alumnado (8 persoas) considera que contribúe a unha análise socioeconómica máis completa. En 6 ocasións sinálanse as seguintes respostas: contribúe a reflexionar sobre esta cuestión, a formar en valores e a visibilizar unha parte importante da realidade moitas veces omitida.

A valoración global da experiencia é positiva. Cinco estudantes valoran esa experiencia como boa, tres como moi boa e un como regular. Ningún estudante considerou a experiencia mala ou moi mala. Non se atopan diferenzas destacables nos patróns de comportamento do alumnado por xénero. Isto pode deberse ás características do grupo (reducido tamaño e predominio de alumnos) e a que as metodoloxías activas levan a que participe o conxunto do alumnado.

A profesora que imparte a materia valora a experiencia de xeito positivo, baseándose na opinión do alumnado recollida nas enquisas e na consideración persoal. A medida que transcurren os cursos, froito da experiencia, vanse ampliando os contidos ou debatendo temas máis actuais. Constátase unha elevada satisfacción coa docencia da materia. Resulta gratificante que esas accións son valoradas polo alumnado non só nunha enquisa, senón en feitos. Así, cada vez máis alumnado selecciona textos que abordan problemáticas relativas ao xénero. Ademais, no último curso todo o alumnado inclúe voluntariamente nas súas reflexións cuestións relativas ao xénero.

Non se identifican atrancos salientables na incorporación da perspectiva de xénero na materia. Alén das limitadas referencias, trátase de pensar nesa clave, porque emerxen oportunidades. Como accións de mellora, propónse reflexionar nas clases sobre as conclusións erradas ou parciais ás que se chegaría nos distintos temas de non adoptar a perspectiva de xénero. É unha forma interesante de amosar o que achega esa perspectiva. Ademais, tentarase explicitar aquelas actuacións transversais menos percibidas. Por último, é relevante que a perspectiva de xénero se aborda noutras materias. A maioría do alumnado considera que é a única materia da titulación na que se abordan cuestións de xénero, cando outras materias as contemplan. Polo tanto, é necesario visibilizar, ampliar e coordinar esas actuacións para xerar sinerxías.

CONCLUSIÓN

A experiencia céntrase na inclusión de contidos de xénero e outras actuacións transversais, destacando especialmente a linguaxe inclusiva oral e escrita e darlle visibilidade aos traballos realizados por mulleres. Considerar a perspectiva de xénero en disciplinas das ciencias sociais constitúe un comportamento proactivo do profesorado, que pretende formar mellores profesionais, ampliando os seus coñecementos e perspectivas ao visibilizar a complexidade do mundo real e analízalo dende diversas dimensións. Tamén contribúe a formar en valores, como a igualdade de xénero, que constrúan unha mellor sociedade. Dende a perspectiva do profesorado, a experiencia supuxo un enriquecemento persoal, despertando a curiosidade por introducir novos temas que puidesen ser de interese e que contribúen a ampliar os seus coñecementos sobre a materia e atopando novas oportunidades para a inclusión da perspectiva

de xénero. A evolución que lle vai dando máis importancia aos contidos de xénero na materia derívase dunha mellor planificación da docencia froito da experiencia previa. Eses contidos tratan de integrarse de xeito natural, recorrendo a exemplos, novas ou estatísticas. Asemade, o perfil diverso do alumnado, tanto dende a perspectiva interdisciplinar como internacional, resulta enriquecedor para as dinámicas da aula. Por último, debemos sinalar que esta experiencia supón un pequeno avance, que debería ser ampliado e coordinado con outras materias.

BIBLIOGRAFÍA

Aguayo, Eva; López, Carmen e Iglesias, Ana. (2016): "Discriminación salarial por género: temática de una actividad de aprendizaje colaborativo en Econometría II", en Aguayo, Eva, López, Ana J. e Díaz, Ana (Eds.): *Perspectiva de xénero na docencia universitaria* (pp. 113-120). Actas de la IV Xornada Universitaria Galega en Xénero, Servizo de Publicacións e Intercambio Científico da USC: Santiago de Compostela, Santiago de Compostela.

De la Cruz, Carmen. (1998): *Guía metodológica para integrar la perspectiva de género en proyectos y programas de desarrollo*, Instituto Vasco de la Mujer; Secretaria General de Acción Exterior-Dirección de Cooperación al Desarrollo, Vitoria.

Del Pino, Eloísa, e Rubio, María Josefa (Dir.) (2016): *Los Estados de Bienestar en la encrucijada: políticas sociales en perspectiva comparada*, Tecnos, Madrid.

Esping-Andersen, Gosta (2000): *Fundamentos sociales de las economías postindustriales*, Ariel, Barcelona.

Grande, Rafael, Paniagua, Tania, e Del Rey, Alberto (2016): "Inmigración y mercado de trabajo en España: del boom a la Gran Recesión", *Panorama Social*, 23 (125 - 139).

Instituto de la Mujer. (2009). *Análisis de la perspectiva de género en algunas estadísticas españolas y propuestas de mejora*, Instituto de la Mujer, Madrid.

Kerbo, Harold R. (2003): "Perspectivas y conceptos en el estudio de la estratificación social", en Kerbo, Harold: *Estratificación social y desigualdad: el conflicto de clases en perspectiva histórica y comparada*, McGraw Hill, Madrid (3 - 18).

Méndez, María José (2014a): *Aplicación da perspectiva de xénero na docencia universitaria*. Curso do Programa de Formación e Innovación Docente Aplicación da perspectiva de xénero na docencia universitaria, Santiago de Compostela, Universidade de Santiago de Compostela, 23 de abril.

Méndez, María José (2014b): *Elementos de diseño curricular para a inclusión transversal da perspectiva de xénero*. Curso do Programa de Formación e Innovación Docente Aplicación da perspectiva de xénero na docencia universitaria, Santiago de Compostela, Universidade de Santiago de Compostela, 15 de maio.

Montero, José M^a, Fernández-Avilés, Gema, e Medina, Mª Ángeles. (2017): "¿Existe igualdad de género en el hogar? Diferencias entre las distintas comunidades autónomas". *Actas XLII Reunión de Estudios Regionales Comercio Internacional y empleo: una perspectiva regional*, Asociación Española de Ciencia Regional, Sevilla.

Nussbaum, Martha Craven (2002): *Las mujeres y el desarrollo humano*, Herder: Barcelona.

Peinado, Patricia; Serrano, Felipe. (2012): "A Dynamic Analysis of the Effects on Pensioners Welfare of Social Security Reforms", *Journal of Pension economics and Finance*, 11(1) (71 – 87).

Rodríguez, María Xosé. (Dir.) (2014): *Corresponsabilidade familiar e empregos do tempo no ámbito universitario: o persoal docente e investigador da Universidade de Santiago de Compostela*, Servizo de Publicacións e Intercambio Científico da Universidade de Santiago de Compostela, Santiago de Compostela:

Sánchez, Jesús, e Sánchez, José. (2008): "Fecundidad y actividad económica de las mujeres en España". *Estadística Española*, 50 (169) (431 – 453).

Scott, Linda (2020): *La economía doble X. El potencial de contar con las mujeres*, Planeta, Barcelona.

Esta iniciativa acadou o primeiro premio (modalidade de docencia) na X Edición dos Premios á Introducción da Perspectiva de Xénero na Docencia e na Investigación da USC (2019).